

DOI: 10.31866/2616-745X.9.2022.265456

УДК 339:341:005.35

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

Ревенко Анатолій Дмитрович

*Кандидат економічних наук, доцент,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4555-0677>,
e-mail: revenkoad@ukr.net,
Київський університет культури,
вул. Чигоріна, 20, Київ, Україна, 01042*

Надіслано:

01.06.2022

Рецензовано:

13.06.2022

Прийнято:

15.07.2022

Для цитування:

Ревенко, А. Д. (2022). Концептуальні засади реалізації глобальної економічної справедливості у ХХІ столітті. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, (9), 141–155. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265456>.

Мета статті полягає у розгляді концептуальних засад/принципів реалізації глобальної економічної справедливості у ХХІ столітті. Завданнями статті є виокремлення та аналіз цих засад з урахуванням наявного соціально-політичного і нормативного контексту, який виник під впливом тривалої історичної практики асиметричних економічних відносин, а також основних теоретичних підходів (розподільної справедливості, права на розвиток та підходів третього світу до міжнародного права). Дослідницька методологія спирається на доктринально-правовий підхід, який потрібний для пояснення та розуміння поточного стану міжнародного економічного правового режиму, критичний міжнародно-юридичний підхід, а також елементи системного і порівняльного аналізу, загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення). Наукова новизна статті полягає у спробі виокремити та обґрунтувати концептуальні принципи як дійові інструменти подолання асиметрії в рамках міжнародних економічних відносин та досягнення глобальної економічної справедливості в майбутньому. У підсумку проведеного дослідження було, по-перше, виокремлено та розглянуто такі концептуальні засади глобальної економічної справедливості, як визнання та інтеграція розвитку в якості центральної мети міжнародної економічної політики; реструктуризація та операціоналізація ідеї диференційованого режиму в торговельній політиці; залучення прав людини разом із соціально-економічними, політичними та

громадянськими правами до укладання міжнародних угод і пов'язаних із ним політичних питань; закріплення ідеалів прозорості та рівної участі в міжнародній економічній практиці; розширення глобальної соціальної відповідальності, яка сприяє виробленню механізмів етизації економічних практик, що їх повинні однаковою мірою дотримуватися усі учасники міжнародних ділових відносин. По-друге, доведено ефективність цих засад в якості інструментів виправлення несправедливого status quo та налагодження справедливої, чесною та сумісною з розвитком системи торгівлі, більш вигідної для світу у XXI столітті.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини; глобальна економічна справедливість; торгівельна політика; право на розвиток; міжнародне право; соціальна відповідальність.

Вступ

Сьогодні все більше дослідників і експертів ніби в унісон й консолідовано стверджують, що міжнародному економічному порядку бракує справедливості. Глобальний порядок культивує цінності, які підтримують домінування окремих держав і організацій на шкоду цілям розвитку решти країн світу. Натомість права людини, сталий розвиток і соціальна справедливість, які ґрунтуються на етичній ідеї «поваги до людей», вважаються периферійними, все більше відчужуються від основних економічних проблем і класифікуються як «неекономічні цілі» (Maneschi, 2004, p. 912). Більшість наявних міжнародних економічно-правових режимів, які в основному включають торгівлю, інвестиції та фінанси, істотно віддалені від інструментів міжнародного права, що ставить під сумнів їхню безкомпромісну відданість цінностям лібералізації торгівлі та захисту інвестицій, а також призводить до усвідомлення наявного status quo, в якому «домінуюча економічна парадигма стикається з кризою легітимності» (Annett, 2018).

Криза легітимності найкраще помітна, якщо звернути увагу на зростання різноманітних антиглобалістських рухів, до яких відносять протести та сутички майже на кожній зустрічі міжнародних економічних інституцій, хвилювання країн, котрі розвиваються, з приводу жаклих наслідків структурної адаптації (Structural Adjustment Programmes), що їх нав'язують ці інституції, а ще той факт, що Доський раунд перемовин із питань розвитку, що був останнім раундом торговельних переговорів між членами СОТ із метою усунення асиметрії в міжнародній торговій системі, зайшов у глухий кут. Усі ці приклади є реакцією на поширену думку (особливо серед країн,

що розвиваються), що міжнародний економічний порядок не тільки не зміг на початку нового тисячоліття виконати обіцянки щодо вирішення проблем бідності, голоду, якості життя, нерівності тощо, при цьому сама політика, генерована несправедливою системою, по суті, ускладнила досягнення цих прогресивних інтересів. Це лише підтверджує те, що проблема глобальної економічної справедливості залишається актуальною як у практичному, так і теоретичному контекстах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Намагаючись вирішити ці фундаментальні питання, вчені досліджували різні підходи до цієї глобальної проблеми. Приміром, Дж. Стігліц багато писав із суто економічного погляду про невдоволення глобалізацією та запропонував численні економічні рішення, щоб виправити цю несправедливість, у вчиненні якої винний існуючий світовий порядок (Stiglitz, 2015, 2019). Вчені-юристи Ф. Гарсія і Дж. Лінареллі намагалися вирішити цю проблему на основі критичного правового аналізу у поєднанні з політичними теоріями, щоб продемонструвати, чому економічний порядок у світі є несправедливим і, як такий, вимагає справжньої нормативної переоцінки (Linarelli, 2005; Garcia, 2013). А. Джеймс, апелюючи до філософської традиції суспільної угоди, стверджував, що природа глобальних економічних відносин породжує егалітарні зобов'язання щодо справедливості, незалежно від гуманітарних питань, прав людини чи інших проблем справедливості відносно того, як вигоди та тягар мають розподілятися між країнами з різним рівнем розвитку. Деякі інші автори, зокрема Д. Кінлі (Kinley, 2009), Е. Ларкінг, Ш. Фріл і Е. М. Той (Larking, Friel, & Thow, 2018), К. Ріффель (Riffel, 2016), висловлювали власні аргументи з приводу покращення існуючого економічного ладу шляхом встановлення зв'язку між міжнародним економічним правом і міжнародними актами із прав людини. Були розроблені та запропоновані різні критичні юридичні методології, такі як Підходи третього світу до міжнародного права (Third World Approaches to International Law), з метою деконструкції традиційної практики на базі міжнародного економічного права (Gathii, 2008). Вони передбачають застосування міждисциплінарного підходу, що включає юридичну та політичну філософію, економічні теорії, критичний юридичний підхід, права людини та дослідження розвитку задля встановлення економічної несправедливості та в подальшому обґрунтування того, що її небажаний ефект справді виступає тригером для задіяння концепту глобальної розподільної справедливості та операціоналізації фундаментального права людини на розвиток у рамках економічної політики.

Формулювання цілей статті

Одним із важливих й малодосліджених аспектів проблеми глобальної економічної справедливості є визначення та аналіз асиметричного характеру міжнародних торговельних відносин і пов'язаної з ними політики виправдання жажливих наслідків цієї несправедливості для глобального економічного порядку і особливо країн зі слабо розвинутою економікою. Оскільки організація глобальної економіки на справедливих і паритетних засадах має пріоритетне практичне значення для життя багатьох країн і регіонів, то предметом окремого аналізу повинні бути концептуальні принципи як дійові інструменти подолання асиметрії та досягнення глобальної економічної справедливості в майбутньому.

Метою статті є розгляд концептуальних засад/принципів реалізації глобальної економічної справедливості у XXI столітті. Ця мета реалізується в таких завданнях: по-перше, виокремлення цих засад у межах підходів третього світу до міжнародного права, права на розвиток і розподільної справедливості, і, по-друге, їх аналіз на фоні наявного соціально-політичного та нормативного контексту, який виник під впливом тривалої історичної практики асиметричних економічних відносин і пов'язаних із ним нових викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження

В рамках дискусій про глобальну економічну справедливість прихильники окремих теорій і підходів здебільшого відстоювали свої позиції, їх перевагу над опонуючими аргументами. Незважаючи на певні недоліки подібних диспутів, така практика інколи необхідна, особливо під час боротьби з фундаментально протилежними ідеологіями, коли дослідники здатні прийняти плюралістичний погляд, згідно з яким численні методи, попри їхні відмінності, необхідно об'єднати навколо обговорення зазначеної проблеми.

На захист методологічного «плюралізму» виступив А. Сен, наголошуючи на тому, що відстоювання єдиного підходу до правосуддя за рахунок ігнорування інших конкуруючих принципів «може бути помилкою» (Sen, 2011, р. 10). Попри відмінності між конкуруючими підходами до правосуддя цих розбіжностей недостатньо, щоб дійти висновку, що ці підходи не витримують критики і не мають законних претензій на справедливість. За словами дослідника, «розумні аргументи в межах конкуруючих напрямків лунають як від людей із різним досвідом і традиціями, так і з боку певного суспільства або навіть від однієї людини» (Sen, 2011, р. 10). Слідом за А.Сеном подібного підходу щодо міжнародного економічного права дотримується Ф.Гарсія, розглядаючи три різні конкуруючі політичні теорії справедливості в межах

РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

ліберальної нормативної традиції. Трактуючи підходи третього світу до міжнародного права, право на розвиток і розподільну справедливість у ключі взаємодоповнення під час вирішення проблеми справедливості на глобальній економічній арені, він зазначає про важливість пошуку найкращих аргументів на основі надійного фундаменту для досягнення спільної мети (García, 2013, p. 17).

Враховуючи згадані три теоретико-нормативні підходи, важливо виділити відповідні принципи або засади в якості ключових стовпів, на основі яких відбуватиметься реалізація справедливості в рамках міжнародного економічного порядку. Йдеться про такі засади: 1) розвиток як ключова мета політики міжнародної торгівлі; 2) імплементація диференційованого режиму в торговельній політиці; 3) інтеграція прав людини в міжнародну торговельну політику та пов'язані з нею угоди; 4) прозорість та рівна участь у міжнародній торгівлі на практиці; 5) розширення впливу глобальної соціальної відповідальності.

Починаючи з розвитку, важливо підкреслити, що сьогодні назріла потреба у перегляді панівних уявлень у рамках торговельної політики: вільна торгівля та інші подібні моделі лібералізації необхідно переоцінити в світлі їх фактичного впливу на сталий розвиток населення світу. Ключова думка полягає у тому, що ці концепції слід розглядати не як центральну мету торгової політики, а як засіб досягнення розвитку добробуту людей.

Звертаючи увагу на визначення розвитку в Декларації ООН про право на розвиток (United Nations Declaration on the Right to Development), де під останнім розуміється «всеосяжний економічний, соціальний, культурний і політичний процес, спрямований на постійне підвищення добробуту всього населення та всіх індивідів» (UNDRD, 1984, Preamble), бачимо, що воно враховує інтереси усіх індивідів, на відміну від загально-нормативного аналітичного методу, який приховує фактичний розподіл економічних благ у певному середовищі. Враховуючи це, міжнародні політики мають краще усвідомлювати наслідки своїх дій у частині їх впливу на добробут людей, якість їхнього життя, безпеку, здоров'я тощо.

Ідея перетворити проблему розвитку на центральну для міжнародної торговельної політики міститься в усіх трьох згаданих теоретичних підходах. Однак варто зазначити, що засоби, за допомогою яких підходи прагнуть досягти орієнтованої на розвиток системи міжнародної торгівлі, відрізняються, і це є предметом дебатів серед науковців. Суперечка головним чином точиться між тими, хто виступає за впровадження політики розвитку за допомогою підходів до прав людини (право на розвиток), і вченими, які підходять до глобальної економічної справедливості через політичні/правові теорії.

Приміром, Ф. Гарсія хоч і підкреслював, що країни, які розвиваються, повинні переорієнтувати свою політику у сфері торгівлі та розвитку навколо цілей розвитку та справедливості, водночас заявляв, що не погоджується з «іншими підходами», зокрема з правом на розвиток (García, 2000, p. 975, 980). Слідом за ним Дж. Лінареллі назвав правозахисні підходи до глобальної економічної несправедливості «туманними» та «неточними», і що вони іноді суперечать реальним інтересам справедливості. Він навів приклад того, як права інтелектуальної власності використовувалися для виправдання тих положень Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights), що суперечили праву людини на здоров'я (Linarelli, 2006, p.181, 204). Вчені вважають, що правильний метод реалізації справедливої та орієнтованої на розвиток міжнародної торговельної політики полягає у визнанні моральних зобов'язань, покладених на багаті країни, які мають забезпечити вирішення проблем нерівності завдяки відданості ліберальним принципам і запровадження на їх основі сприятливих механізмів.

Враховуючи нерівне становище учасників глобального економічного порядку та його асиметричний ефект, міжнародна торгова система має бути орієнтована на зміцнення справедливих цінностей, що надавало б підтримку тим, хто перебуває у менш вигідному становищі. Ця ідея підтверджується принципом відмінності Дж. Ролза як невід'ємною умовою розподільної справедливості у світовому масштабі, тим більше, що з позиції прав людини диференційоване ставлення вважається одним із основоположних принципів права на розвиток.

Кілька положень Декларації ООН про право на розвиток підкреслюють особливий статус країн із меншими стандартами розвитку, незважаючи на те, що всі держави є суб'єктами права та обов'язків. У Декларації зазначено, що «потрібні сталі дії для сприяння швидшому розвитку країн, що розвиваються», і що «ефективне міжнародне співробітництво має важливе значення для надання цим країнам належних засобів і можливостей для сприяння їхньому всебічному розвитку» (UNDRD, 1984, Article 4). Таке особливе ставлення, вважає Р. Річ, сформувалося впродовж десятиліть державної практики і ґрунтується на обов'язку співпрацювати в цілях розвитку (Rich, 1985, p. 120).

Концепція диференційованого режиму певною мірою вже існує в рамках СОТ як принцип. Його визначають як продукт «скоординованих політичних зусиль країн, що розвиваються, щоб виправити ймовірну нерівність

РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

післявоєнної міжнародної системи торгівлі шляхом запровадження преференційного режиму на їхню користь у всьому спектрі міжнародних економічних відносин» (Gibbs, 1998, p. 17). За допомогою різних заходів цей режим має на меті врахувати особливі ризики та вразливі місця особливо в таких сферах, як доступ до ринку, захист ринку та технічна допомога. Проте ефективність і можливість виконання багатьох положень на практиці були поставлені під сумнів через те, що вони нечасто сприятливо трактуються під час розгляду суперечок у СОТ. З цієї причини на 4-й конференції міністрів СОТ у Досі Комітету з торгівлі та розвитку доручено було вивчити положення спеціального диференційованого режиму (Special and Differential Treatment) в угодах СОТ із метою їх посилення, надання більшої точності, ефективності та оперативності (Doha WTO Ministerial Declaration, 2001).

Після того, як Дохійська декларація не принесла бажаного результату, на Балійській міністерській конференції у 2013 р. був запропонований «механізм моніторингу» для перегляду та аналізу виконання положень спеціального диференційованого режиму з можливістю надання рекомендацій відповідним органам СОТ. Втім, ці зобов'язання не спричинили істотний прогрес у вирішенні проблем, пов'язаних з ефективністю положень режиму. Більш охоплююча та ефективна його імплементація постає відповідним елементом для реалізації розподільної справедливості та розвитку як мети багатосторонньої торгової системи. Країни, що розвиваються, потребують комплексної угоди щодо спеціального диференційованого режиму, яка б уточнювала, що розвиток, а не лібералізація торгівлі є головною метою їхньої економічної політики, і що справедливість, а не благодійність є основою розвитку. На жаль, ставлення політиків СОТ і органу врегулювання суперечок до диференційованого режиму, здається, поставило політику лібералізації вище розвитку.

Однією з головних проблем є той факт, що деякі з положень спеціального диференційованого режиму зазвичай не підлягають обов'язковому виконанню, а також дають можливість країнам, які вирішили запропонувати референції, нав'язати країнам-одержувачам умови, не пов'язані з торгівлею, що фактично є засобом контролю. Інший недолік – вони обмежені сферою застосування. Хоч більшість розвинених економік і деякі країни, що розвиваються, надали безмитний безквотний (duty-free quota-free) доступ на ринок найменш розвинених країн, сектори, які вважаються надзвичайно важливими (приміром, сільське господарство і текстиль), іноді звільняються від цього преференційного режиму. Це робить безмитний доступ безглуздим, оскільки сектори, де більшість цих країн мають конкурентну перевагу, зазвичай не охоплені.

Попри ці дискусії важливо розуміти, що ідея диференційованого режиму є важливим елементом як для досягнення розподільної справедливості, так і для розвитку міжнародної торгової системи, і щоб це було досягнуто в рамках СОТ, потрібно реформувати зазначений режим із позицій застосування, ефективності та впровадження.

Теоретичні основи режиму міжнародної торгівлі і закон про права людини на цей момент принципово відрізняються: якщо перший прихильний насамперед ідеалам безперешкодного руху товарів, послуг і капіталу, то другий більше стурбований гідністю та благополуччям окремих людей, а іноді й народів. Незважаючи на те, що ми можемо знайти різні документи СОТ, які підкреслюють зобов'язання організації щодо прав людини, відмінності у фундаментальних цінностях, які відстоюють обидві сфери, зазвичай породжують ситуацію взаємовиключення.

Цей теоретичний конфлікт матеріалізується на практиці в різних сферах, породжуючи непорозуміння між правозахисниками та головними гравцями торговельної політики. Серед прикладів порушення принципів прав людини з боку політики міжнародної торгівлі варто назвати наступні: право на достатній рівень здоров'я у зв'язку з Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS); право на харчування через недобросовісну конкуренцію, яка змушує дрібних фермерів віддавати землі іншим секторам, окрім виробництва харчових продуктів, які тоді не зможуть прогодувати себе, а також питання, що стосуються транснаціональних корпорацій і міжнародних норм праці (Ibrahim, 2013, p. 321).

Цікаво, що коли постає питання про вплив міжнародної торгівлі на глобальну економіку, зазвичай аргументи зосереджені навколо утилітарних розрахунків, таких як валовий внутрішній продукт, ефективність, валовий національний продукт або інші суттєві показники, які в основному стосуються сукупного добробуту. Цей підхід відрізняється від етичних/моральних критеріїв права людини, які визначають мінімальні стандарти для захисту та благополуччя кожної людини. Тому у світі, де права людини зараз широко визнаються як основний стандарт цивілізації, ця теза стверджує, що будь-які суперечки між двома режимами завжди мають вирішуватися на користь прав людини.

Перший принцип розподільної справедливості Дж. Ролза (кожен суб'єкт у конкретній системі має рівні права на найбільшу свободу, як і решта суб'єктів у цій системі) підтверджує сутність основних прав і свобод. Імплементация цього положення перетворює його на глобальний принцип, який може

РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

застосовуватися в рамках міжнародних економічних відносин. Крім того, Декларація ООН про право на розвиток містить посилання на права людини в кількох статтях, і принцип поваги до прав людини є фундаментальним у контексті розуміння та реалізації права на розвиток. У статті 3.3 йдеться про те, що «держави повинні реалізовувати свої права та виконувати свої обов'язки таким чином, щоб сприяти новому міжнародному економічному порядку, заснованому на суверенній рівності, взаємозалежності, взаємному інтересі та співпраці між усіма державами, а також заохочувати дотримання та реалізацію прав людини» (UNDRD, 1984, Art. 3.3). Стаття 6.3. свідчить, що слід вживати заходів із метою усунення різних перешкод для розвитку, які виникають внаслідок недотримання та визнання громадянських і політичних прав, а також економічних, соціальних і культурних прав людини, що є основним предметом права на розвиток.

Усі наведені аргументи спрямовані на утвердження примату поваги до прав людини як «невід'ємних» і вимоги реалізації справедливості та розвитку як основної мети міжнародної торгівлі. Права людей індивідуально та колективно мають бути основним критерієм для оцінки торговельної політики, а не навпаки.

Процеси прийняття рішень і перемовини у СОТ проходять відкрито і демократично на базі загального консенсусу всіх членів чи шляхом голосування. Але демократична легітимність і прозорість організації часто ставляться під сумнів через непропорційну владу, якою можуть володіти наймогутніші країни, диктуючи результати переговорів. Найпоширенішим прикладом є «феномен зеленої кімнати». Цим поняттям описують неформальні зустрічі, що скликаються Генеральним директором, під час яких ведуться торговельні переговори в «зеленій кімнаті» між невеликими групами зазвичай під сильним впливом Сполучених Штатів, ЄС і деяких інших розвинених країни (Steinberg, 2002, p. 340). Резолюції, прийняті в цій кімнаті, потім подаються на затвердження усім членам. Науковці розкритикували інструмент «зеленої кімнати» як недемократичний, оскільки переважній більшості членів СОТ, особливо найменш розвиненим країнам, не надають привілею відвідувати такі важливі зустрічі. Невипадково така неурядова організація, як Мережа третього світу (TWN), описала СОТ як «імовірно найбільш непрозору з міжнародних організацій» (Transparency, Participation and Legitimacy of the WTO, 1999). Проте навряд чи цю практику можна вважати цілком недемократичною, оскільки резолюції зустрічей «зеленої кімнати» погоджують усі сторони, перш ніж вони набудуть статусу обов'язкових до виконання. Однак на менші країни може чинитися тиск через двосторонню допомогу або позики МВФ чи Світового банку, щоб змусити їх погодитися з позицією «зеленої кімнати»,

яка є результатом недоступних для громадського контролю перемовин, що є фундаментальною проблемою для прозорості та демократичної легітимності організації.

На рахунок глобальної соціальної справедливості, то йдеться про етичне зобов'язання організацій діяти в інтересах навколишнього середовища та глобального суспільства в цілому. Враховуючи діяльність і зростаючий вплив не лише держав, але й інших суб'єктів на міжнародній торговій арені, важливо, щоб фокус соціальної відповідальності розширювався, охоплюючи транснаціональні корпорації та неурядові організації. Це сприятиме просуванню прав людини, захисту навколишнього середовища та іншим цілям розвитку. До прикладу, неурядові організації як «каталітичні елементи» в ході реалізації права на розвиток можуть відігравати важливу роль, виконуючи функцію стримувань і противаг для політики міжнародних економічних інституцій та діяльності їхніх членів. Правильна інтеграція неурядових організацій у торгові переговори може допомогти політикам враховувати життєво важливі інтереси. На жаль, поки що вони не відіграють важливої ролі під час прийняття рішень у рамках СОТ, хоч і поступово приходять усвідомлення їх ролі як певних локальних «громадянських суспільств» у виробленні внутрішньої та міжнародної політики, зокрема в реалізації глобальної економічної справедливості через політику, орієнтовану на розвиток і права людини.

Окрім відповідальності за систему стримувань і противаг, яка вимагається від неурядових організацій як недержавних суб'єктів міжнародної торгової системи, дедалі частіше звучать заклики до ефективного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, щоб забезпечити їхню відповідальність. Це досягається шляхом посилення дотримання «корпоративної соціальної відповідальності». Тоді як економісти-позитивісти, такі як М. Фрідман, виступають проти ідеї корпоративної суспільної свідомості як ірраціональної концепції (Friedman, 2007), паралельно зростає усвідомлення того, що підприємства існують у суспільстві, а тому не можуть ігнорувати його очікування і запити (Brenda and Dinah, 2002, p.298). Це важливо в міжнародному контексті, оскільки через посилення лібералізації торгівлі транснаціональні корпорації як найбільші бенефіціари повинні розвиватися з огляду своєї відповідальності за реалізацію цілей розвитку. Особливо, якщо взяти до уваги численні звинувачення, що пов'язують експлуататорський глобальний економічний порядок із різноманітною діяльністю міжнародних компаній.

РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

Значні зусилля, спрямовані на пом'якшення ексцесів, пов'язаних із роботою транснаціональних корпорацій, можна знайти в структурі ООН щодо бізнесу та прав людини. Ця система ґрунтується на трьох основоположних принципах, які зазвичай називають системою захисту, поваги і відшкодування збитків (Protect, Respect and Remedy framework) (Ruggie, 2011). Однак важливо пам'ятати, що ця система сама по собі є не керівною чи нормативною базою, а просто платформою керівних принципів або рекомендацій, за допомогою яких зацікавлені сторони можуть визначати механізми, використовуючи обов'язкові регуляторні механізми або добровільні ініціативи (Addo, 2014, р. 133). При цьому, хоч Рада ООН із прав людини докладає постійних зусиль щодо надання міжнародного обов'язкового інструменту для регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, проте залишається нагальною потреба у розгорнутих і скоординованих зусиллях для адекватного впровадження політики забезпечення соціальної відповідальності корпорацій.

Висновки

Таким чином, відштовхуючись від критики правових засад міжнародної торгівлі, змушені констатувати несправедливість глобального економічного порядку на сучасному етапі. виправлення несправедливого status quo насамперед пов'язане з теоретичним усвідомленням справедливості у міжнародному економічному праві шляхом виокремлення п'яти концептуальних принципів, які вкорінені у філософії, етиці та цінностях глобальної розподільної справедливості, праві на розвиток і підходах третього світу до міжнародного права. Ці принципи є концептуальним внеском у вирішення комплексу нормативних проблем, з якими стикаються міжнародні економічна та торгова системи. Йдеться про, по-перше, прийняття та інтеграцію розвитку як центральної мети міжнародної економічно-торговельної політики; по-друге, операціоналізацію та реструктуризацію ідеї диференційованого режиму в торговельній політиці; по-третє, включення прав людини (враховуючи економічні, соціальні, громадянські та політичні права) у політику та угоди міжнародної торгівлі; по-четверте, закріплення ідеалів рівної участі та прозорості в міжнародних торгових переговорах та інших економічних практиках; і, по-п'яте, розширення глобальної соціальної відповідальності, яка сприяє виробленню механізмів етизації економічних практик, що їх повинні однаковою мірою дотримуватися усі учасники міжнародних ділових відносин.

Належне засвоєння зазначених принципів у різних аспектах міжнародних торговельних угод і політики може призвести до справедливої, чесної та сумісної з розвитком системи торгівлі, більш вигідної для світу у ХХІ столітті. У цьому ключі одним із перспективних напрямів подальших

досліджень є поглиблений аналіз операціоналізації цих п'яти концептуальних принципів у практичній площині, враховуючи окремі сектори глобальної економіки.

References:

- Addo, K.M., 2014. The Reality of the United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights. *Human Rights Law Review*, 14 (1), pp.133–147.
- Annett, A., 2018. Restoring Ethics to Economics: Modern Economics Should Return to its Roots. *Finance & Development*, 55 (1), p. 54. [online] Available at: <https://link.gale.com/apps/doc/A543779511/AONE?u=anon~b79b2fc3&sid=googleScholar&xid=2556a897> [Accessed 26 July 2022].
- Brenda, E.J. and Dinah, P., 2002. Evolution and implementation: A study of values, business ethics and corporate social responsibility. *Journal of Business Ethics*, 41, pp. 297–311.
- Chimni, B.S., 2013. Critical theory and international economic law: a third world approach to international law (TMAIL) perspective. In: J. Linarelli, ed., *Research Handbook on Global Justice and International Economic Law*. Edward Elgar Publishing, Ch. 9, pp. 251–273.
- Doha WTO Ministerial Declaration, 2001. Paragraph 44. [online]. Available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm [Accessed 26 July 2022].
- Ernst, G. and Heilinger, J.-Chr. eds., 2011. *The Philosophy of Human Rights: Contemporary Controversies*. De Gruyter, Inc.
- Friedman, M. 2007. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. In: Zimmerli, W. Ch., Holzinger M. and Richter K. eds. *Corporate Ethics and Corporate Governance*. Berlin Heidelberg: Springer, pp. 173–178.
- Garcia, J.F., 2000. Trade and Inequality: Economic Justice and the Developing World. *Michigan Journal of International Law*, 21 (4), pp. 976–1049.
- Garcia, J.F., 2013. *Global Justice and International Economic Law: Three Takes*. Cambridge University Press.
- Gathii, T.J., 2008. Third World Approaches to International Economic Governance. In: R. Falk, B. Rajagopal, J. Stevens, eds. *International Law and the Third World*. London: Routledge-Cavendish, pp. 274–288.
- Gibbs, M., 1998. *Special and Differential Treatment in the Context of Globalization. Note presented on behalf of UNCTAD to the G15 Symposium on Special and Differential Treatment in the WTO Agreements*. India: New Delhi.
- Ibrahim, M.A., 2013. International Trade and Human Rights: An Unfinished Debate. *German Law Journal*, 14 (1), pp. 321–337.
- Kinley, D., 2009. *Civilising Globalisation: Human Rights and the Global Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Larking, E., Friel, S. and Thow, M.A., 2018. Protecting the Human Right to Food in the Sphere of International Trade and Investment. *Canadian Yearbook of Human*

РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

- Rights, [online] 2. Available at: file:///C:/Users/%D0%98%D0%BB%D1%8C%D1%8F/Downloads/SSRN-id3083853.pdf [Accessed 26 July 2022].
- Linarelli, J., 2006. What Do We Owe Each Other in the Global Economic Order: Constructivist and Contractualist Accounts. *Journal of Transnational Law & Policy*, 15, pp. 181–219.
- Maneschi, A., 2004. Noneconomic Objectives in the History of Economic Thought. *American Journal of Economics and Sociology*, 63 (4), pp. 911–920.
- Rich, R., 1985. The Right to Development: A Right of Peoples. *Bulletin of the Australian Society of Legal Philosophy*, 9, pp. 120–135.
- Riffel, Ch., 2016. Human Rights Protection in the Asia-Pacific: What Will Be the Role of the TPP? *Otago Law Review*, 14, pp. 339–350.
- Ruggie, J., 2011. *Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and other Business Enterprises: Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework*. Geneva: UN.
- Sen, A., 2011. *The Idea of Justice*. Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press.
- Steinberg, H.R., 2002. In the Shadow of Law or Power? Consensus-Based Bargaining and Outcomes in the GATT/WTO. *International Organization*, 56 (2), pp. 339–374.
- Stiglitz, J., 2015. *The Great Divide: Unequal Societies and What We Can Do About Them*. New York: W. W. Norton and Company.
- Stiglitz, J., 2019. *People, Power, and Profits: Progressive Capitalism for an Age of Discontent*. New York: W. W. Norton & Company.
- Transparency, Participation and Legitimacy of the WTO*, 1999. Statement of the Third World Network at the WTO Symposia on Trade and Environment and Trade and Development, Geneva 15-18 March. [online]. Available at: <<https://twm.my/title/legit-cn.htm>> [Accessed 26 July 2022].
- United Nations Declaration on the Right to Development, 1986. General Assembly resolution 41/128*. [online]. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-right-development> [Accessed 26 July 2022].

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY

Anatolii Revenko

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4555-0677>,
e-mail: revenkoad@ukr.net,
Kyiv University of Culture,
Kyiv, Ukraine*

The purpose of the article is to review the conceptual principles/principles for the implementation of global economic justice in the XXIst century. The objectives of the article are to highlight and analyze these principles, taking into account the existing socio-political and normative context, which has arisen under the influence of a long historical practice of asymmetric economic relations, as well as the main theoretical approaches (distributive justice, the right to development and Third World approaches to international law). The research methodology is based on a doctrinal legal approach necessary to explain and understand the current state of the international economic legal regime, a critical international legal approach, as well as elements of systemic and comparative analysis, general scientific methods (analysis, synthesis, generalization). The scientific novelty of the article lies in an attempt to identify and substantiate conceptual principles as effective tools for overcoming asymmetries in international economic relations and achieving global economic justice in the future. As a result of the study, it was, firstly, identified and considered such conceptual foundations of global economic justice as the recognition and integration of development as the central goal of international economic policy; restructuring and operationalization of the idea of differential treatment in trade policy; the involvement of human rights together with socio-economic, political and civil rights for the conclusion of international agreements and related political issues; consolidation of the ideals of transparency and equal participation in international economic practice; expansion of global social responsibility, contributing to the development of mechanisms for the ethicization of economic practices, which must be equally adhered to by all participants in international business relations. Secondly, these principles have been proven effective as tools to correct an unfair status quo and establish a fair, fair and developmentally compatible trading system that is more beneficial to the world in the XXIst century.

РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

Keywords: international economic relations; global economic justice; trade policy; the right to development; international law; Social responsibility.